

Suk's Album Leaf and Other Manuscripts from the Estate of Marie Wachsmannová

Jana Vojtěšková

Abstract: The article deals with a number of items from the estate of Marie Wachsmannová (1866–1943), preserved amongst which are, in particular, her autograph album and a few letters from Josef Suk (1874–1935). At the beginning of the 1890s, the pianist Marie Wachsmannová was briefly Suk's muse. The composer dedicated a few works to her. The aforementioned autograph album contains the manuscript of *Lístek do památníku* (Album Leaf) for piano two-hands from 1895 (JŠkat 30). Besides Suk's signature, the album contains the signatures of more than fifty figures from the European music scene who visited the Wachsmann family salon or who performed at concerts of the Czech Chamber Music Society between its founding and the beginning of the First World War.

Key words: Marie Wachsmannová, Josef Suk, correspondence, autograph album, Czech music 1894–1920, Czech Chamber Music Society, National Museum – Czech Museum of Music

The National Museum – Czech Museum of Music (hereinafter the NM–ČMH) has an extensive collection for the composer and violinist Josef Suk (1874–1935) in its holdings. The collection was not created by taking possession of a whole estate, as was the case with other composers, but instead by the gradual acquisition of smaller sets or of individual items. Today, the collection contains nearly 3,000 items including the most important manuscripts and various memorabilia. In 2022, the museum obtained further important memorabilia that substantially relate to Josef Suk in the form of some written materials from the estate of the pianist Marie Wachsmannová, who was the composer's muse briefly at the beginning of the 1890s. The acquisition contains an autograph album, a few letters, the announcement of Johannes Brahms's funeral, a promotional leaflet for the Ševčík Quartet, and a few clippings from the period press.¹

This work was financially supported by the Ministry of Culture of the Czech Republic (DKRVO 2024–2028/20.I.b, National Museum 00023272).

1) NM–ČMH, inv. no. G 13748/1–13.

These memorabilia come from the family of the dentist Dr Karel Wachsmann (1857–1938) and his wife Marie Wachsmannová, née Neumannová (1866–1943). Karel Wachsmann grew up in Svojšice in the family of the surgeon Jindřich (Heinrich) Wachsmann, the personal physician to Count Michael Karl von Althann. He had ten siblings. One brother was Vilém Wachsmann (1864–1945), a military bandmaster known by the name Václav Voskovec, the father of the actor Jiří Voskovec. Another of Wachsmann's brothers was Bedřich (Friedrich) Wachsmann (1871–1944), a painter, figure artist, graphic artist, and teacher who worked for 32 years as the professor of nude figure drawing at the School of Applied Arts in Prague.

From the 1890s, Karel Wachsmann and his wife Marie held a musical salon on Ferdinandstrasse (now Národní) in Prague, where they resided. Both husband and wife were performing musicians—Marie Wachsmannová was an excellent pianist (a pupil of Jakob

V. Holfeld and later of Adolf Mikeš), and Karel Wachsmann was a skilled violinist (a pupil of Karel Ondříček). Their salon was the venue for regular gatherings of elite Czech musicians and of important foreigners who were visiting Prague. The youthful Bohemian Quartet also played there (especially when they were getting started) with their original members (Karel Hoffmann, Josef Suk, Oskar Nedbal, and Josef Berger) and with their later personnel (first with Hanuš Wihan and later with Jiří Herold and Ladislav Zelenka). Mrs Wachsmannová even played publicly with the Bohemian Quartet in some cities outside of Prague.²

In the 1890s, when the Czech Chamber Music Society was established,³ both Dr. Wachsmann and his wife took part significantly in its activities. In accordance with the widespread

Marie Wachsmannová. Photograph, J. Tomáš, ca. 1900. NM–ČMH F 4684. / **Marie Wachsmannová.** Fotografie, J. Tomáš, kolem roku 1900. NM–ČMH F 4684.

2) E.g. for the performances of Suk's *Piano Quartet*, Op. 1 in Chrudim on 28 Apr. 1894, in Brno on 6 and 14 May 1894, in Rychnov nad Kněžnou on 14 Oct. 1894, and elsewhere. Cf. NOUZA, Zdeněk – NOVÝ, Miloslav: *Josef Suk. Tematický katalog skladeb / Thematic Catalogue of the Works*. Prague: Editio Bärenreiter, 2005, p. 60.

3) It was founded in 1894.

social custom, Marie Wachsmannová kept an autograph album that she had signed by the important musicians with whom she came into personal contact. The autograph album contains a total of 80 sheets of paper bound between light brown leather covers with brass fittings and the embossed title *Poesie* (Poetry). It is decorated with gilt edges, and it is signed by over 50 figures of European musical life (and in one case by a person from overseas).⁴

The autograph album of Marie Wachsmannová

The autograph album begins truly impressively. Johannes Brahms signed the first pages, and right beside him is the renowned German pianist (and composer) with French roots Eugen d'Albert. It shows that on 29 January 1895, the Wachsmanns listened to a performance of Brahms's *Piano Quintet*, Op. 34, played with tremendous success in the Blue Hall of the Crystal Palace in Leipzig by the Bohemian Quartet with Eugen d'Albert at the piano.⁵ D'Albert was then at the pinnacle of his career as a piano virtuoso, and he was the first world-famous pianist to play with the Bohemian Quartet when it was new. Later on, d'Albert recalled his collaborations with the young Czechs with deep gratitude, and he remained in contact with them,⁶ as did a number of his pupils, who are likewise recorded in Marie Wachsmannová's autograph album.

The signatures of members of the Bohemian Quartet appear multiple times in the autograph album. They signed it for the first time in April 1895, when Karel Hoffmann inscribed a commemorative quote from Beethoven's *Violin Concerto*, and Oskar Nedbal and Professor Hanuš Wihan also inscribed musical notation. Otto Berger, then struggling with his illness, is absent from the album. Josef Suk enjoyed special standing among the quartet members at the Wachsmann family salon. Feeling a deep attachment to Marie Wachsmannová at the time, he inscribed the entire composition *Lístek do památníku* (Album Leaf) in her album on 10 April 1895,⁷ making the autograph album especially valuable because the original autograph of the composition remained unknown for a long time.

It should be remembered that the *Album Leaf* was the third piano piece that Suk dedicated to Marie Wachsmannová. The first, *Fantasie polonaise* for piano two-hands, Op. 5, was originally titled *Impromptu*.⁸ Suk finished it on 20 July 1892, and Wachsmannová played it for the first time on 8 September of that year in Náchod at a concert presented by the choral society Hron.⁹ The following year, Suk dedicated the autograph of what is now one of his most famous compositions to Marie Wachsmannová: *Píseň lásky* (Love Song), Op. 7/1, which was completed on 28 August 1893. In print, however, he dedicated it to Josef Jiránek.¹⁰ The manuscripts of all three compositions were in the safekeeping of Marie

4) Now at the NM–ČMH, inv. no. G 13748/1.

5) Cf. *Dalibor*, vol. 17, 1894–1895, no. 9 (9 Feb.), p. 66.

6) Cf. *Čtyřicet let Českého kvarteta 1892–1932*. Prague: Český spolek pro komorní hudbu, 1932, p. 73.

7) Cf. NOUZA – NOVÝ, *Josef Suk. Tematický katalog skladeb*, op. cit., JSkat 30.

8) *Ibid.*, JSkat 19.

9) *Ibid.*, p. 60.

10) *Ibid.*, JSkat. 26.

Lístek do památníku.

Paní Marii Wachsmannové
v laskavou upomínku
Josef Suk

10. / 4. 95

Josef Suk: *Lístek do památníku* (Album Leaf). Autograph. NM-ČMH G 13748/1, f. 6. / Josef Suk: *Lístek do památníku*. Autograf. NM-ČMH G 13748/1, f. 6.

Wachsmannová until her old age, when she turned some of them over to Otakar Šourek for the Dvořák Museum before her death. However, the autograph album with the last of the compositions in question was returned to the family after Šourek had published the *Album Leaf* and made a photographic facsimile of it. At the time, Šourek reminisced about Marie Wachsmannová in an article published in the journal *Národní politika* on 12 January 1943.¹¹ Let us now turn our attention back to the autograph album. The Bohemian Quartet again signed it as a whole ten years later, and individual members did so repeatedly.

On 6 February 1895 in Prague, the Wachsmann family met Vasily Ilyich Safonov, the famed conductor and director of the Moscow Conservatoire. He had surely been recommended by his colleague at the Moscow Conservatoire, the violinist Jan Hřimalý, whose autograph would appear in the album ten years later. In April 1895, another superb pianist visited Prague, the composer and music theorist Ferruccio Busoni. At a concert of the Czech Chamber Music Society on 30 April, he played the *Piano Quintet* by Christian Sinding with the Bohemian Quartet (he later signed his autograph in the album as well). Busoni then played solo compositions by Johann Sebastian Bach, Frédéric Chopin, and Franz Liszt, and the Bohemian Quartet presented Karel Bendl's new *String Quartet in F major*, Op. 119 (followed by successful performances of the work in Berlin and Leipzig).¹² As a remembrance of that musical evening, Bendl and Busoni wrote commemorative inscriptions of excerpts from compositions with their autographs.

At the end of the year, the Venezuelan pianist, composer, and singer Teresa Carreño travelled to Prague. At the time, she was married to Eugen d'Albert, who is mentioned above, and she was touring Europe with him. She appeared in Prague at the third concert of the Czech Chamber Music Society in November 1895. According to a critic: "*Mrs Carreño embodies a combination of the fiery temperament of the south with the depth of artistic conception of the north. If, for a chosen work, these two elements clash at times, her playing sounds rather dry, but never for long: in an instant, perhaps in the very next phrase, the full emotional and intellectual power of the artist is unleashed. Even in moments of the greatest flourish and brilliance, her technique never lets you forget that it is controlled by a spirit that soon became accustomed to immersing itself in music of pure stylistic grandeur.*"¹³

A year later, the Prague newspapers were paying great attention to the visit of an important Parisian music critic and composer Gervais Salvayre and of his compatriot Paul Royer because it was expected that they would help get Smetana's operas *Prodaná nevěsta* (The Bartered Bride) and *Dalibor* performed in Paris.¹⁴ Among other things, Salvayre visited the Wachsmann family's salon in order to make needed contacts in Prague. Besides many compliments, he also inscribed an excerpt from a string quartet in the autograph album.

11) ŠOUREK, Otakar: Lístek z historie Sukovy „Písně lásky“ (Na hrob paní Marie Wachsmannové), *Národní politika*, vol. 61, 1943, no. 10 (12 Jan.), p. 2.

12) Cf. *Národní listy*, vol. 35, 1895, no. 118 (30 Apr.), p. 5.

13) Cf. *Národní listy*, vol. 35, 1895, no. 334 (3 Dec.), p. 3.

14) Cf. e.g. Hudba, *Národní listy*, vol. 36, 1896, no. 314 (14 Nov.), p. 4; and Hudba, *Národní listy*, vol. 36, 1896, no. 328 (28 Nov.), p. 3.

The French pianist Clotilde Kleeberg (also known as Kleeberg-Samuel) appeared in Prague as well. The dating in the autograph album is not clear (possibly 1897?), but we know from the Prague press that she gave a concert there in 1896.¹⁸

The last signature from the end of the 19th century belongs to the French violinist and composer Émile Sauret, who was living in London at the time. Sauret introduced himself in Prague on 6 January 1897 at a popular concert of the Artists' Society (Umělecká beseda), and the performance was very impressive, as can be seen from period press reviews. About his playing, a critic wrote: "*The virtuoso best demonstrated his supreme mastery of all of the subtleties of violin playing in Vieuxtemps's inordinately brilliant and difficult Violin Concerto in A minor, where rapid-fire passages, staccato playing, arpeggios, double, triple, and quadruple stops, chains of trills and accompanied trills, delicate figuration in all kinds of registers, in short, everything was delivered with bravura, assurance, and elegance that has not been equalled in recent times. Sauret's cantilena is sweet, soulful, and full of feeling, and his tone is rounded and delightful, with a tenderness that can hardly be equalled. The lightness of his right hand is wonderfully shown by his pearl-like spiccato in his own composition 'La farfalla' (The Butterfly), and an encore by Wieniawski demonstrated the purity and resonance of his harmonics, even in double stops. However, the fact that Sauret does not stop at mere virtuosity, often in itself the goal of others, was shown by his delicate playing in Beethoven's Violin Sonata in G major, Op. 96, in which Mr Jiránek gave a dignified rendition of the piano part, and by his heartfelt playing of the F major Andante from Dvořák's Violin Concerto in A minor, which the wonderful artist sang on his beautiful Stradivarius instead of a 'Canzona' he had written himself, which was listed on the programme. It goes without saying how glad we would be to see Mr Sauret again soon on a Prague concert stage.*"¹⁹

On the pages of Marie Wachsmannová's autograph album, we find the name of a single poet. In 1900, Jaroslav Vrchlický pondered the effect of music, writing on 24 March: "*Where poetry falls short, music suffices, but a perceptive heart can join the two in harmony that may approach the ideal artistic experience.*"

At the turn of the century, the Wachsmann family had encounters with two world-famous conductors. In April 1900 it was Hans Richter, the conductor of the Vienna Court Opera and of the Society of Friends of Music (Gesellschaft der Musikfreunde), who was a leading musical figure in Europe at the time. It should be remembered that besides being a proponent of the music of Wagner, Brahms, and other new works by European composers, Richter was also a supporter of Dvořák's works, and Dvořák dedicated his *Sixth Symphony* to him. A concert with Richter conducting the Berlin Philharmonic in Prague on 25 April 1900 turned out to be a truly exceptional musical experience for Prague's music lovers. The programme featured Tchaikovsky's *Symphony No. 6*, Smetana's *Vltava* (The Moldau), and Beethoven's *Symphony No. 5*. Besides his signature, Richter inscribed Wachsmannová's autograph album with a small, neatly written musical motif and with the concert date.

¹⁸ Cf. Hudba, *Národní listy*, vol. 36, 1896, no. 105 (16 Apr.), p. 4.

¹⁹ Cf. Hudba, *Národní listy*, vol. 37, 1897, no. 9 (9 Jan.), p. 4.

String quartet with František Ondříček in Brandýs nad Orlicí (from the left: František Ondříček – violin I, Karel Wachsmann – violin II, Dr. Ladislav Prokop-Procházka – cello, Dr. Tisovský – viola. Photograph, unknown author, 1902. NM–ČMH F 9691. / **Smyčcové kvarteto s Františkem Ondříčkem v Brandýse nad Orlicí** (zleva František Ondříček – 1. housle, Karel Wachsmann – 2. housle, MUDr. Ladislav Prokop-Procházka – violoncello, JUDr. Tisovský – viola. Fotografie, autor neznámý, 1902. NM–ČMH F 9691.

A year later, again in April, the Berlin orchestra returned to Prague with another of the most influential conductors of the era, Artur Nikisch. On the programme (15 April 1901) were Tchaikovsky's *Symphony No. 5*, Beethoven's *Leonore Overture No. 3*, Dvořák's symphonic poem *Holoubek* (The Wood Dove), and *La Damnation de Faust* by Berlioz. Nikisch's signature appears as the last preserved entry in the back of Mrs Wachsmannová's non-chronological autograph album, and her encounter with him, unlike that with Hans Richter, was apparently only fleeting.

In 1901, two more famous performers had the autograph album in their hands: the violin virtuoso František Ondříček and the French pianist Eduard Risler. Ondříček had known Karel Wachsmann for more than ten years (since 1890) and had played with him and his colleagues Ladislav Prokop-Procházka and Dr Tisovský a number of times during Ondříček's visits to Prague in the studio of Wachsmann's brother Bedřich. That year, Ondříček spent the whole summer in Bohemia, and he invited the amateur ensemble to his rural villa in Brandýs nad Orlicí to play Beethoven's string quartets together. There are also two photographs of them together from that period.

The pianist Eduard Risler, a pupil of Eugen d'Albert, was in contact with the Bohemian Quartet, and with members of that ensemble at a concert of the Czech Chamber Music Society (25 November) he played Dvořák's *Piano Trio in F minor*, Op. 65. The same day, he also inscribed a motif from the work in Marie Wachsmannová's autograph album.

The following year, another outstanding virtuoso, the Belgian violinist, conductor, and composer Eugène(-Auguste) Ysaÿe visited Prague. At the height of his career at the time, he appeared with the pianist Raul Pugno. They were exceptionally famous for their collaborations, by which they established a new standard—on the programme, they played exclusively sonatas, something that was unusual in those days. Ysaÿe also appeared with the Bohemian Quartet, with a joint concert in Paris scheduled ten days after the visit to Prague.²⁰ On the same day as Ysaÿe and Pugno (6 April 1902), the autograph album was also signed by Hanuš Trneček, a professor at the Prague Conservatoire.

Although the Bohemian Quartet is not mentioned in the autograph album so often, it was nonetheless connected with a large number of events of which the album was a witness. Together with the quartet (with Jiří Herold and Hanuš Wihan as members), Ernest Conrad signed an undated autograph.²¹ The new members Jiří Herold and Ladislav Zelenka appeared later separately in the autograph album in 1915. Herold inscribed the beginning of an *Idyll* for piano two-hands.

In 1908, the Wachsmanns met Ema Destinnová (Emmy Destinn), who signed the album, which also preserves her expression of thanks to Karel Wachsmann for his gift of beautiful flowers (13 January). Printed on her visiting card as a motto is an excerpt from Smetana's opera *Dalibor* – “*Který pak Čech by hudbu neměl rád!*” (“What Czech would not like music!”). Among the foreign artists who visited Prague that year were the Norwegian composer Christian Sinding, who has already been mentioned, the Russian composer, pianist, and music theorist Sergey Taneyev, who was the former director of the Moscow Conservatoire, and the German pianist and composer Conrad Ansorge.²² The following year saw visits by artists of no lesser importance—the outstanding German pianist Wilhelm Backhaus and the trio of Hugo Becker (a German cellist), Henri Marteau (a Swedish violinist), and Ernest von Dohnányi (a Hungarian pianist). They appeared together at an evening concert of the Czech Chamber Music Society at the Rudolfinum on 27 March 1909.²³

Activity was less intense during the second decade of the 20th century. In 1911, the Ukrainian pianist Alexander Siloti (sometimes spelled Ziloti), a pupil of Nikolai Rubinstein, Taneyev, and Tchaikovsky, came to Prague. At a concert of the Czech Chamber Music Society on 13 October, he played Arensky's *Piano Quartet in D major* with the Bohemian Quartet, then he played solo compositions by Liszt and Bach. The Bohemian Quartet then played the *String Quartet in F sharp minor* by Max Reger, which he dedicated to them.

²⁰) Cf. Hudba. České kvarteto v Paříži, *Národní listy*, vol. 42, 1902, no. 87 (29 Mar.), p. 3.

²¹) Unfortunately, we have been unable to identify this person.

²²) Cf. Dr. O. A.: Konzert Ansorge, *Montagsblatt aus Böhmen*, vol. 30, 1908, no. 10 (9 Mar.), p. 6.

²³) Cf. Hudba. Z Českého spolku pro komorní hudbu v Praze, *Národní listy*, vol. 49, 1909, no. 86 (27 Mar.), p. 2.

Wilhelm Herold appeared in Marie Wachsmannová's autograph album in 1912. The operatic tenor was already known in Prague for earlier appearances at the National Theatre. That year, he appeared in the title role of Auber's opera *Fra Diavolo* and as Mario in Puccini's *Tosca*. The journal *Dalibor* compared Herold's performance with those of Karel Burian and asserted that Herold was unfortunately already past the zenith of his powers. Marie Wachsmannová's autograph album gives no indication of any closer contacts; the singer wrote only his name and the date of the performance, 22 April.²⁴

The First World War severely curtailed the travels of musicians. No foreign artist appears in the autograph album during the war. The only names we find there are František Dvořák (1915) and Ilona Kurzová (1916). At the war's end (1918), the Latvian composer Joseph Wihtol (Jāzeps Vītols) visited Prague; he was working as the conductor of the opera in Riga, and founded the local conservatoire the following year. In the autograph album he inscribed a musical motif and the date 30 August. After the war, we no longer find foreign artists in the autograph album. The violin virtuoso Jaroslav Kocian signed his autograph along with a musical motif and the inscription: "*In fond remembrance of my lovely evening in Prague on 30 Aug. 1920*"; on the same occasion, the composer Emil Hlobil wrote the inscription: "*To dear Mr and Mrs Wachsmann in commemoration of 30 Aug. 1920*". The autograph album of Marie Wachsmannová ends with those entries. She died during the Second World War in early 1943. An entry made in the album after her death reads: "*Signed in modesty following great masters as a memento by the Smetana Quartet (Jiří Novák, Lubomír Kostecký, Milan Škampa, and Antonín Kohout), Prague, 25 January 1957*", and others were added by the opera singer Pavel Ludikar: "*As a memento of the commemorative evening of 21(?) Nov. 1964*" and by Josef Cibulka on 12 Dec. 1964 without any further information.²⁵

Other written materials

Besides the autograph album, the NM–ČMH also acquired several letters from the estate of Marie Wachsmannová. Previously, the museum had only two letters in its collections from Josef Suk to Marie Wachsmannová in connection with the first concert of the Bohemian Quartet in Vienna on 19 January 1893. Wachsmannová had already donated them to the Dvořák Museum in 1942.²⁶

Three more letters came to the NM–ČMH together with the autograph album. All of them had been sent from Křečovice. In the first, dated 9 September 1893, Josef Suk sent congratulations to Marie Wachsmannová probably for her name day. Five days later, Suk announced that Otto Berger would be playing with them at their next concert at the National Theatre. That was a gala concert for the end of a cycle of Smetana's works on 23 September, when the Bohemian Quartet played Smetana's String Quartet "*From My*

24) Cf. Divadla. Národní divadlo, *Dalibor*, vol. 34, 1911–1912, no. 29 (25 Apr.), p. 216.

25) Possibly a Czech art historian, archaeologist, and Roman Catholic priest.

26) They were published in a selection of Josef Suk's correspondence (*Josef Suk. Dopisy o životě hudebním i lidském*, ed. Jana Vojtěšková. Prague: Bärenreiter, 2005, pp. 10–15). Originals at NM–ČMH S 184/501–502.

Life”, and the orchestra of the National Theatre played the cycle of symphonic poems *Má vlast* (My Country). Among those present at the concert were the Dresden critic Ludwig Hartmann and the Viennese critic Albert Kauders, a Prague native.

The letter dated 14 September also contains an important mention of a performance of Suk's *Piano Quintet in G minor*, Op. 8; the premiere by the Bohemian Quartet was postponed and did not take place until 7 November 1893 at the first evening concert of the Artists' Society.²⁷ Suk wrote: “Yesterday, I again played through my new quintet; I can say to my satisfaction (although that seems a bit immodest) that I like it better than all of my other compositions put together. I would like to know what my dear Dvořák would say about that. If my quintet were played as I envision it, I would laugh at every poor review and at the wrath of the whole world.”²⁸

The last preserved letter from Josef Suk is dated 21 June 1894. Suk was probably still under the impression of the Brno performance of his *Piano Quartet*, Op. 1, when Marie Wachsmannová played the piano part with the Bohemian Quartet.²⁹ Antonín Dvořák's return from America for the summer holiday at the end of May must also have had a powerful effect on Suk. Gatherings with Dvořák and other musicians (e.g. the last performance of the production of Dvořák's opera *Jakobín* took place on 29 May 1894 at the National Theatre) certainly offered plenty of opportunities for celebrating, so it is no wonder that Suk apologised for his drunkenness at the Union café. He also announced his arrival in Prague. At the time, the quartet members were probably departing for Brandýs nad Orlicí, where they were rehearsing with Wihan. Then they played together with Mrs Wachsmannová in early August in Kostelec nad Orlicí.

Marie Wachsmannová also kept the announcement of the funeral of Johannes Brahms; Suk attended the funeral on 6 April 1897 with Antonín Dvořák and possibly with the Wachsmanns as well. Also preserved among the memorabilia is Suk's undated letter to Karel Wachsmann, in which Suk asks the addressee on behalf of the Bohemian Quartet to lend them the parts of Joseph Haydn's *String Quartet in D major*, Op. 64, No. 5, known as the *Lerchenquartett* (The Lark Quartet) while returning an unidentified quartet by Dvořák.

Besides Josef Suk's letters in the estate of Marie Wachsmannová, three other written messages were preserved. Oskar Nedbal also wrote to Marie Wachsmannová in 1902. Six years later, in 1908, Emmy Destinn wrote her a thank-you note on a visiting card for the gift of flowers, as was discussed above in connection with the autograph album. Finally, the latest message was sent by Hanuš Wihan in August 1915 to Karel Wachsmann to thank him for having sent congratulations for receiving a state honour. Additionally, the acquisition contains some newspaper clippings.

27) Both letters have been published; see PIČMAN, Otomar: *Lidská tvář Josefa Suka*. Benešov: Město Benešov, 2002, pp. 56–57.

28) Quoted in accordance with the original; see NM–ČMH G 13748/3.

29) Cf. footnote no. 2.

Conclusion

Marie Wachsmannová's autograph album provides important documentation of specific names and events in concert life in the field of chamber music beginning with the founding of the Chamber Music Society (later renamed as the Czech Chamber Music Society) in Prague. In the 1894–1895 season, the Bohemian Quartet performed at all eight of the society's regular concerts, and by 1918 their share of the society's events had declined only slightly. Many foreign artists were appearing at the society's regular concerts, some of them collaborating with the Bohemian Quartet, constituting the centrepiece of the programming. In 1895–1896, such appearances were made by Ferruccio Busoni, Alfred Grünfeld, Teresa Carreño, Eugen d'Albert, Eduard Risler, Conrad Ansoerge, and other artists. Sergey Taneyev and Max Reger introduced themselves as pianists. From 1905, the society also presented "special programmes" at which, for example, the piano trio of Henri Marteau, Hugo Becker, and Ernst von Dohnányi appeared, and a year later the society even presented a recital of Eugène Ysaÿe and Raoul Pugno playing violin sonatas.

The autograph album also bears witness to private visits to the salon of the Wachsmann family, where such artists as Antonín Dvořák, Jan Hřímaly, Karel Bendl, Emmy Destinn, Jaroslav Kocian, and Ilona Kurzová were frequent guests, as well as all of the members of the Bohemian Quartet, of course. There were also visits by foreign composers like Sinigaglia from Italy or Sinding from Norway, or by performing musicians like the cellist Leo Stern, the first performer of Dvořák's *Cello Concerto in B minor*. We do not, however, find in the autograph album the names of all of the artists who appeared in Prague at the time. For example, Pablo Casals, Max Reger, and Fritz Kreisler are among those who are absent. For Marie Wachsmannová, her autograph album certainly represented a wide range of recollections of her rich cultural life, which she recorded in the course of three decades from the 1890s. For us, it is a valuable source that bears witness to, among other things, the contacts of Josef Suk with the leading musical figures of his day, and by extension, his connection to their creative work.

Address: PhDr. Jana Vojtěšková, CSc., České muzeum hudby, Karmelitská 2, 118 00 Praha 1,
Czech Republic

E-mail: jana.vojteskova@nm.cz

Suk's Album Leaf and Other Manuscripts from the Estate of Marie Wachsmannová

Alphabetical list of commemorative inscriptions / Abecední soupis pamětních zápisů

Name / Jméno	Date / Dátace	Folio
d'Albert, Eugen	1895	5r
Ansorge, Conrad	1908	30r
Backhaus, Wilhelm	1909	18r
Becker, Hugo	[1909]	26r
Bendl, Karel	1895	9r
Brahms, Johannes	1895	4v
Busoni, Ferruccio	1895	8r
Carreño, Teresa	1895	10r
Cibulka, Josef	1964	39r
Conrad, Ernest (Herold, Hoffmann, Suk, Wihan)	ante 1905	27r
Destinn, Emmy / Destinnová, Ema	1908	15v
Dohnányi, Ernest von	[1909]	26r
Dvořák, Antonín	1896	23r
Dvořák, František	1915	20r
Godowski, Leopold	1908	28r
Grünfeld, Alfred	1896	24v
Grünfeld, Heinrich (Pauer, Zajíc)	1896	25r
Herold, Jiří	ante 1905	27r
Herold, Jiří	1915	21r
Herold, Wilhelm	1912	19r
Hlobil, Emil	1920	36r
Hoffmann, Karel	1895	5v
Hoffmann, Karel	ante 1905	27r
Hřímálý, Jan	1905	15r
Kleeberg, Clotilde	1897	32v
Kocian, Jaroslav	1920	35r
Kohout, Antonín	1957	37r
Kostecký, Lubomír	1957	37r
Kurzová, Ilona	1916	33r
Ludikar, Pavel	1964	38r

Marteau, Henri	[1909]	26r
Nedbal, Oskar	1895	6v
Nedbal, Oskar	ante 1905	27r
Nikisch, Artur	1901	64v
Novák, Jiří	1957	37r
Ondříček, František	1901	29r
Pauer, Max	1896	25r
Pugno, Raoul (Ysaÿe)	1902	13r
Richter, Hans	1900	28r
Risler, Eduard	1901	12r
Safonov, Vasily / Safonov, Vasilij	1895	22r
Salvayre, Gervais	1894	25v
Sauret, Emile	1897	40r
Siloti, Alexandr	1911	17r
Sinding, Christian	1908	16r
Sinigaglia, Leone	1896	31v
Smetana Quartet / Smetanovo kvarteto (Kohout, Kostecký, Novák, Škampa)	1957	37r
Stern, Leo	1896	24r
Suk, Josef	1895	6r
Suk, Josef	ante 1905	27r
Škampa, Milan	1957	37r
Škanhanzenová, B.	1904	14r
Taneyev, Sergey / Tanějev, Sergej	1908	16v
Trneček, Hanuš	1902	13v
Vrchlický, Jaroslav	1900	11r
Wihan, Hanuš	1895	7r
Wihan, Hanuš	ante 1905	27r
Wihtol, Joseph / Vitols, Jāzeps	1918	34r
Ysaÿe, Eugène	1902	13r
Zajíc, Florián	1896	25r
Zelenka, Ladislav	1915	20v

Sukův Lístek do památníku a další rukopisy z pozůstalosti Marie Wachsmannové

Jana Vojtěšková

Národní muzeum – České muzeum hudby (dále jen NM–ČMH) uchovává ve svých sbírkách rozsáhlý fond skladatele a houslisty Josefa Suka (1874–1935). Tento fond nevznikl převzetím celé pozůstalosti, jak je tomu u jiných skladatelů, ale postupným získáváním menších celků nebo jednotlivostí. Dnes čítá téměř tři tisíce předmětů, mezi nimiž jsou vedle nejdůležitějších rukopisů i různá memorabilia. Další významné upomínky, které se značnou měrou vztahují k Josefu Sukovi, získalo muzeum v roce 2022 v podobě několika písemností z pozůstalosti klavíristky Marie Wachsmannové, jež byla na počátku 90. let 19. století krátce skladatelovou múzou. Akvizice obsahuje památník, několik dopisů, parte Johanna Brahmsa, propagační leták Ševčíkova kvarteta a několik výstřižků z dobového tisku.¹

Památky pocházejí z rodiny zubního lékaře MUDr. Karla Wachsmanna (1857–1938) a jeho manželky Marie Wachsmannové, roz. Neumannové (1866–1943). Karel Wachsmann vyrůstal ve Svojsčicích v rodině chirurga Jindřicha (Heinricha) Wachsmanna, osobního lékaře hraběte Michaela Karla Althanna. Měl deset sourozenců. Jedním bratrem byl Vilém Wachsmann (1864–1945), známý jako vojenský kapelník Václav Voskovec, otec herce Jiřího Voskovce. Dalším z Wachsmannových bratrů byl Bedřich (Friedrich) Wachsmann (1871–1944), malíř, figuralista, grafik a pedagog, který působil dvaatřicet let jako profesor kresby aktu na umělecké průmyslové škole v Praze.

Karel Wachsmann a jeho manželka Marie vedli od devadesátých let 19. století hudební salon na Ferdinandově (dnes Národní) třídě v Praze, kde bydleli. Oba manželé byli výkonnými hudebníky – Marie Wachsmannová výborná klavíristka (žáčka Jakoba V. Hofelda a později Adolfa Mikeše) a Karel Wachsmann zdatný houslista (žák Karla Ondříčka). V jejich salonu se pravidelně setkávali špičkoví domácí umělci i významní cizinci, kteří navštívili Prahu.

Předložená práce vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národní muzeum (DKRVO 2024–2028/20.I.b, 00023272).

1) NM–ČMH, inv. č. G 13748/1–13.

A string quartet at the home of the Wachsmann family (from the left: Dr. Jaroslav Mayer, Dr. Ferdinand Tonder, Jan Hřimalý, Bedřich Váška, Dr. Karel Wachsmann, Dr. Karel Schmaus, Prof. Jan Mařák), caricature: Hugo Boettinger, 1906. NM-ČMH F 3126. / **Smyčcové kvarteto u Wachsmannů** (zleva JUDr. Jaroslav Mayer, Dr. Ferdinand Tonder, Jan Hřimalý, Bedřich Váška, MUDr. Karel Wachsmann, Dr. Karel Schmaus, prof. Jan Mařák), karikatura: Hugo Boettinger, 1906. NM-ČMH F 3126.

Hrávalo zde také (zvláště ve svých začátcích) mladé České kvarteto – v první sestavě (Karel Hoffmann, Josef Suk, Oskar Nedbal a Josef Berger), i v pozdějším složení (nejprve s Hanušem Wihanem a později s Jiřím Heroldem a Ladislavem Zelenkou). Paní Wachsmannová hrávala s Českým kvartetem i veřejně v některých mimopražských městech.²

V devadesátých letech 19. století, v době, kdy byl založen Český spolek pro komorní hudbu,³ na jehož činnosti se oba manželé významně podíleli, si Marie Wachsmannová pořídila podle tehdy rozšířeného společenského zvyku památník, do kterého nechávala podepisovat významné hudebníky, s nimiž se osobně setkala. Památník má celkem osmdesát listů svázaných ve světle hnědých kožených deskách s mosazným kováním a vyraženým

2) Např. při provedení Sukova *Klavírního kvartetu* op. 1 v Chrudimi 28. dubna 1894, v Brně 6. a 14. května 1894, v Rychnově nad Kněžnou 14. října 1894 a jinde. Srov. NOUZA, Zdeněk – NOVÝ, Miloslav: *Josef Suk. Tematický katalog skladeb / Thematic Catalogue of the Works*. Praha: Editio Bärenreiter, 2005, s. 60.

3) Založen byl v roce 1894.

názvem *Poesie*. Zdoben je zlatou ořízkou. Podepsáno je v něm více než padesát osobností evropského hudebního života (v jednom případě i zámořského).⁴

Památník Marie Wachsmannové

Památník začíná opravdu reprezentativně. Na prvních stranách je podepsán Johannes Brahms a hned vedle něho renomovaný německý klavírista (a skladatel) s francouzskými kořeny Eugen d'Albert. Datum 29. ledna 1895 prozrazuje, že Wachsmannovi si vyslechli provedení Brahmsova *Klavírního kvintetu*, op. 34, které zahrálo s ohromným úspěchem v modrém sále Křištlákového paláce v Lipsku České kvarteto spolu s Eugenem d'Albertem u klavíru.⁵ D'Albertova kariéra klavírního virtuosa dosahovala tehdy vrcholu a právě on byl prvním ze světových klavíristů, kteří hráli se začínajícím Českým kvartetem. D'Albert později velmi vděčně vzpomínal na spolupráci s mladými Čechy, s nimiž udržoval kontakty i nadále,⁶ stejně jako řada jeho žáků rovněž zapsaných v památníku Marie Wachsmannové.

Podpisy členů Českého kvarteta se v památníku objevují vícekrát. Poprvé v dubnu 1895, kdy pamětní notový zápis z Beethovenova *Houslového koncertu* uvedl Karel Hoffmann a další notové zápisy Oskar Nedbal a profesor Hanuš Wihan. Otto Berger, tehdy již bojující se svou chorobou, v památníku chybí. Zvláštní postavení mezi kvartetisty měl v salonu Wachsmannových Josef Suk. Marii Wachsmannové, ke které v té době cítil hlubokou náklonnost, vepsal 10. dubna 1895 celou skladbu *Lístek do památníku*.⁷ Tím získává památník zvláštní hodnotu, neboť autograf této kompozice jsme dlouhou dobu neznali v originálu.

Připomeňme, že *Lístek do památníku* byl třetí klavírní kus, který Suk Marii Wachsmannové věnoval. První z nich, *Fantasia polonaise* pro klavír na dvě ruce, op. 5, původně nesl název *Impromptu*.⁸ Suk jej dokončil 20. července 1892 a Wachsmannová ho hrála poprvé 8. září téhož roku v Náchodě na koncertě pořádaném pěveckým spolkem Hron.⁹ V následujícím roce věnoval Suk Marii Wachsmannové autograf jedné ze svých dnes nejznámějších skladeb – *Písně lásky*, op. 7/1, která byla dokončena 28. srpna 1893. V tisku ji ovšem dedikoval Josefu Jiránkovi.¹⁰ Rukopisy všech tří skladeb opatrovala Marie Wachsmannová do svého pozdního stáří, kdy některé z nich předala těsně před svou smrtí Otakar Šourkovi pro Dvořákovu muzeum. Památník s poslední z nich byl ovšem vrácen rodině poté, co *Lístek do památníku* Šourek vydal a pořídil jeho fotografické faksimile. Na Marii Wachsmannovou vzpomněl tehdy Šourek článkem, otištěným v *Národní politice* 12. ledna 1943.¹¹ Vraťme se však k památníku. České kvarteto jako celek se do něho zapsalo ještě o deset let později, jednotliví členové pak i vícekrát.

4) Dnes v NM–ČMH, inv. č. G 13748/1.

5) Srov. *Dalibor*, roč. 17, 1894–1895, č. 9 (9. 2.), s. 66.

6) Srov. *Čtyřicet let Českého kvarteta 1892–1932*. Praha: Český spolek pro komorní hudbu, 1932, s. 73.

7) Srov. NOUZA – NOVÝ, *Josef Suk. Tematický katalog skladeb*, op. cit., JSkat 30.

8) Tamtéž, JSkat 19.

9) Tamtéž, s. 60.

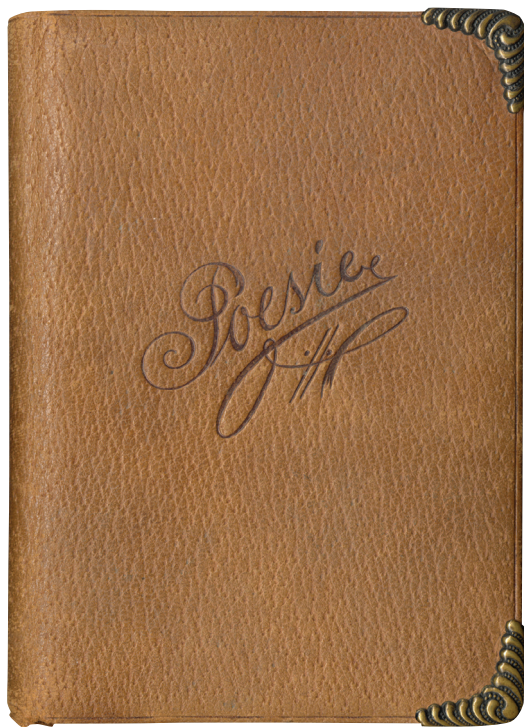
10) Tamtéž, JSkat. 26.

11) ŠOUREK, Otakar: *Lístek z historie Sukovy „Písně lásky“* (Na hrob paní Marie Wachsmannové), *Národní politika*, roč. 61, 1943, č. 10 (12. 1.), s. 2.

V roce 1895 se Wachsmannovi setkali v Praze (6. února) s proslulým klavíristou, dirigentem a ředitelem moskevské konzervatoře Vasilijem Iljičem Safonovem. Doporučil ho jistě jeho kolega na moskevské konzervatoři houslista Jan Hřímalý, jehož podpis nalezneme v památku o deset let později. V dubnu 1895 navštívil Prahu další vynikající klavírista, skladatel a teoretik Ferruccio Busoni. V Českém spolku pro komorní hudbu spolupůčinkoval v koncertě 30. dubna, kde spolu s Českým kvartetem zahráli *Klavírní kvintet* Christiana Sindinga (i on byl později zapsán v památku). Busoni pak zahrál sólové skladby Johanna Sebastiana Bacha, Fryderyka Chopina a Ference Liszta a České kvarteto předneslo novinku Karla Bendla *Smyčcový kvartet F dur*, op. 119 (hrálo jej pak s velkým úspěchem i v Berlíně a Lipsku).¹² Bendl i Busoni na vzpomínku tohoto hudebního večera k svým podpisům přidali i pamětní notové ukázky skladeb.

Koncem roku přicestovala do Prahy Teresa Carreño, venezuelská klavíristka, skladatelka a zpěvačka. V té době byla provdána za již zmíněného Eugena d'Alberta a absolvovala s ním evropské turné. V Praze vystoupila v 3. koncertu Českého spolku pro komorní hudbu v listopadu 1895. Kritika o ní napsala: „*Paní Carreňová spojuje v sobě ohnivý temperament jihu s hloubavým uměleckým pojmáním severu. Stane-li se, že při volbě některé skladby oba živly utkají se místy v rozporu, přednes vyzní poněkud suše, ale nikdy na dlouho: již za okamžik, v nejbližším třeba obratu, rozburácí se celá citová a myšlenková síla umělkyně, jejíž technika ni v největším rozmachu a lesku nepřipouští zapomenouti, že ovládána jest duchem, který hned záhy uvykl nořiti se do hudby ryzího, velkého slohu.*“¹³

O rok později věnovaly pražské noviny velkou pozornost návštěvě významného pařížského hudebního kritika a skladatele Gervaisa Salvayrea i jeho krajana Paula Royera, neboť se očekávalo, že pomohou uvedení Smetanových oper *Prodaná nevěsta* a *Dalibor* v Paříži.¹⁴

Marie Wachsmannová's autograph album. NM-ČMH G 13748/1. / Památník Marie Wachsmannové. NM-ČMH G 13748/1.

¹² Srov. *Národní listy*, roč. 35, 1895, č. 118 (30. 4.), s. 5.

¹³ Srov. *Národní listy*, roč. 35, 1895, č. 334 (3. 12.), s. 3.

¹⁴ Srov. např. *Hudba, Národní listy*, roč. 36, 1896, č. 314 (14. 11.), s. 4; a *Hudba, Národní listy*, roč. 36, 1896, č. 328 (28. 11.), s. 3.

Salvyre mimo jiné navštívil i salon Wachsmannových, aby získal v Praze potřebné kontakty. Do památníku přidal kromě mnoha komplimentů i ukázkou smyčcového kvartetu. Škoda, že tehdy veškeré úsilí vyšlo naprázdno a *Prodaná nevěsta* musela čekat na pařížské provedení až do roku 1928.¹⁵

Zajímavé jsou zápisy Antonína Dvořáka a Leo Sterna. Dvořák byl jistě u Wachsmannů pravidelným hostem. V roce 1896 (3. března) zapsal do památníku ukázkou ze své právě dokončené symfonické básně *Vodník*. Tehdy s sebou přivedl anglického hosta, violoncellistu Leo Sterna, který přijel do Prahy, aby pod autorovým dohledem nastudoval k světové premiéře Dvořákových *Violoncellový koncert*. Spolu se pak nedlouho poté odebrali do Londýna, kde se 19. března konala v Queen's Hall za skladatelova řízení světová premiéra díla.¹⁶ Stern pak koncert hrál o čtyři týdny později v Praze, opět pod taktovkou Dvořákovou, a v témže roce ještě v lipském Gewandhausu s Arturem Nikischem a berlínskými filharmoniky. Stern zapsal do památníku motiv Dvořákovy *Melodie romantique*.

S Dvořákem je spjat také italský skladatel Leone Sinigaglia, kterého Dvořák vyučoval a kterému údajně pomohl získat vztah k lidové hudbě. Se Sinigagliou se stýkalo i České kvarteto. V roce, kdy tento Ital pobýval v Praze, vystoupili v Římě Češi s jeho kvartetem *Studio del quartetto czeco*.¹⁷ Rovněž Sinigaglia připojil Marii Wachsmannové na památku hudební zápis. Pražský rodák, klavírista a skladatel Alfred Grünfeld, později nejoblíbenější salonní pianista ve Vídni, který vystupoval s Rosého a Hellmesbergerovým kvartetem, zapsal hudební motiv 20. dubna 1896. Na vedlejší straně památníku se nachází podpisy jeho bratra violoncellisty Heinricha Grünfelda spolu s dalšími členy klavírního tria Floriánem Zajícem (housle) a Maxem Pauerem (klavír). V Praze vystoupila také francouzská klavíristka Clotilde Kleeberg (též Kleeberg-Samuel). Datace v památníku není jednoznačně čitelná (snad 1897?), ale z pražského tisku víme, že zde koncertovala v roce 1896.¹⁸

Poslední podpis z konce 19. století patří francouzskému houslistovi a skladateli Emilu Sauretovi, žijícímu v té době v Londýně. Sauret se v Praze představil 6. ledna 1897 na populárním koncertu Umělecké besedy, a jak dokazuje dobový tisk, šlo o velmi působivé vystoupení. Kritik o jeho hře napsal: „*Jak svrchovaně ovládá všechny finesy houslové hry, virtuos dokázal nejlépe ve Vieuxtempsově neobyčejně efektním a obtížném koncertě z A-moll, kde střelhité pasáže, staccata, arpeggia, dvoj- až čtyřhmaty, řetězy trylků i trylky doprovázené, choulostivé figurace v nejrůznějších polohách, zkrátka, vše bylo podáno s bravurou, jistotou, elegancí, jakým není tak brzo rovno. Kantiléna Sauerova je sladká, oduševnělá, plna citu, jeho tón je neobyčejně okrouhlý, lahodný a zvláště v jemnosti stěží dostižitelný. O lehkosti jeho pravé ruky skvěle svědčí perlité spiccato ve vlastní jeho skladbě ‚La farfalla‘ (motýl), o vzácné čistotě a zvučnosti flageoletů, i dvojhlasých, pak přidaná pieça Wieniawského. Že*

15) O okolnostech píše VIKTOROVÁ, Kateřina: Promoting Smetana's Bartered Bride (*Prodaná nevěsta*) in Paris / Prosazování Smetanovy *Prodané nevěsty* v Paříži, *Musicalia*, roč. 13, 2021, č. 1–2, s. 79–97 (anglicky), s. 98–115 (česky).

16) Srov. *Národní listy*, roč. 36, 1896, č. 73 (14. 3.), s. 3–4.

17) Srov. -et-: Feuilleton. Dopis z Říma, *Národní listy*, roč. 36, 1896, č. 86 (27. 3.), s. 1.

18) Srov. Hudba, *Národní listy*, roč. 36, 1896, č. 105 (16. 4.), s. 4.

Group in Brandýs nad Orlicí (from the left: Marie Wachsmannová, Anna Ondříčková, František Ondříček, Dr Karel Wachsmann, behind them from the left: Dr Ladislav Prokop-Procházka, Dr. Tisovský,), photo: unknown author, 1902. NM-ČMH F 9692. / **Společnost v Brandýse nad Orlicí** (zleva Marie Wachsmannová, Anna Ondříčková, František Ondříček, MUDr. Karel Wachsmann, za nimi zleva MUDr. Ladislav Prokop-Procházka, JUDr. Tisovský,), fotografie: autor neznámý, 1902. NM-ČMH F 9692.

však Sauret nepřestává jen na pouhé virtuositě, jež sama sobě u jiných bývá cílem, ukázal delikátní přednes Beethovenovy G-dur sonáty op. 96, v níž klavírní part důstojně sehrál p. Jiránek, i procítěné podání F-dur Andante z Dvořákova A-moll koncertu, jejichž znamenitý umělec vyzpíval na své krásné straduarky místo uvedené na programu ‚Canzony‘ vlastní provenience. Netřeba snad ani připomínati, jak rádi bychom se s p. Sauretem opět brzy na pražském koncertním pódiu shledali.“¹⁹

Na stránkách památníku Marie Wachsmannové nalezneme jméno jediného básníka. V roce 1900 se Jaroslav Vrchlický zamyslel nad účinkem hudby, když 24. března napsal: „Kam poesie nestačí, stačí hudba, ale srdce vnímavé dovede sobě obe spojití v souzvuk, který se pak může přiblížiti idealu prožitku uměleckého.“

Na přelomu století se Wachsmannovi setkali s dvěma světovými dirigenty. V dubnu 1900 to byl Hans Richter, dirigent Vídeňské dvorní opery a Společnosti přátel umění (Gesellschaft der Musikfreunde), tehdy v Evropě přední hudební osobnost. Připomeňme, že Richter kromě děl Wagnerových, Brahmsových a dalších novinek evropských skladatelů podporoval také

¹⁹⁾ Srov. Hudba, *Národní listy*, roč. 37, 1897, č. 9 (9. 1.), s. 4.

díla Dvořákova a Dvořák mu věnoval svou 6. symfonií. Richterovo vystoupení v Praze, kdy 25. dubna 1900 dirigoval orchestr berlínských filharmoniků, patřilo ke zcela mimořádným zážitkům hudbymilovných Pražanů. Na programu byla Čajkovského *Symfonie* č. 6, Smetanova *Vltava* a Beethovenova *Symfonie* č. 5. Richter zapsal do památníku Wachsmannové kromě autogramu drobným úhledným písmem hudební motiv a datum koncertu.

O rok později, rovněž v dubnu, přicestoval do Prahy s berlínským orchestrem další z nevlivnějších dirigentů své doby, Artur Nikisch. Na programu (15. dubna 1901) byla Čajkovského *Symfonie* č. 5, Beethovenova předehra *Leonora III*, Dvořákova symfonická báseň *Holoubek* a Berliozovo *Faustovo prokletí*. Nikischův podpis je v památníku Wachsmannové zapsán jako poslední v pořadí dochovaných zápisů a na rozdíl od Hanse Richtera svědčí o jen letném setkání.

V roce 1901 měli památník v rukou ještě dva slavní interpreti – houslový virtuos František Ondříček a francouzský klavírista Eduard Risler. Ondříček se znal s Karlem Wachsmannem více než deset let (od roku 1890) a spolu s ním a jeho kolegy Ladislavem Prokopem-Procházkou a dr. Tisovským hrávali vícekrát při Ondříčkových návštěvách Prahy v ateliéru Wachsmannova bratra Bedřicha. V roce, kdy Ondříček pobýval celé léto v Čechách, pozval amatérský soubor do své venkovské vily v Brandýse nad Orlicí, aby společně hráli Beethovenovy kvartety. Z té doby také pochází dvě společné fotografie.

Klavírista Eduard Risler, žák Eugena d'Alberta, byl v kontaktu s Českým kvartetem, s jehož členy přednesl na koncertu Českého spolku pro komorní hudbu (25. listopadu) Dvořákovo *Trio f moll*, op. 65. Jeho motiv zapsal týž den do památníku Marie Wachsmannové.

V následujícím roce navštívil Prahu další vynikající virtuos, belgický houslista, dirigent a skladatel Eugène(-Auguste) Ysaÿe. V té době byl na vrcholu své kariéry. Vystupoval s klavíristou Raulem Pugnem. Jejich spolupráce byla mimořádně proslulá, nastavili totiž nový standard – na programu měli výhradně sonáty, což bylo v té době neobvyklé. Ysaÿe vystupoval rovněž s Českým kvartetem, za deset dnů po návštěvě Prahy avizovali společný koncert v Paříži.²⁰ Téhož dne jako Ysaÿe a Pugno (6. dubna 1902) je v památníku zapsán také profesor pražské konzervatoře Hanuš Trneček.

České kvarteto, i když není tak často v památníku zmiňováno, je nicméně spojeno s velkým množstvím událostí, jichž je památník svědkem. Spolu s kvartetem (ve složení s Jiřím Heroldem a Hanušem Wihanem) se bez data zapsal Ernest Conrad.²¹ Noví členové Jiří Herold a Ladislav Zelenka se pak samostatně objevili v památníku v roce 1915. Herold zapsal začátek *Idyly* pro klavír na 2 ruce.

V roce 1908 se Wachsmannovi setkali s Emou Destinnovou, kromě podpisu v památníku se dochovalo i její poděkování Karlu Wachsmannovi za krásný květinový dar (13. ledna). Na vizitce je jako motto vytištěna ukázka ze Smetanovy opery *Dalibor* – „*Který pak Čech by hudbu neměl rád.*“ Ze zahraničních umělců navštívili Prahu v témže roce už zmíněný norský skladatel Christian Sinding, ruský skladatel, klavírista a hudební teoretik, někdejší

20) Srov. Hudba. České kvarteto v Paříži, *Národní listy*, roč. 42, 1902, č. 87 (29. 3.), s. 3.

21) Tuto osobu se bohužel nepodařilo identifikovat.

The Bohemian Quartet in its third incarnation (from the left: Karel Hoffmann, Josef Suk, Hanuš Wihan, Jiří Herold), caricature: Hugo Boettinger, 1907. NM-ČMH F 6930. / **České kvarteto ve třetím složení** (zleva Karel Hoffmann, Josef Suk, Hanuš Wihan, Jiří Herold), karikatura: Hugo Boettinger, 1907. NM-ČMH F 6930.

ředitel moskevské konzervatoře Sergej Tanějev, a německý klavírista a skladatel Conrad Ansoerge.²² V následujícím roce pak přijeli neméně významní umělci – vynikající německý klavírista Wilhelm Backhaus a trio Hugo Becker (německý violoncellista), Henri Marteau (švédský houslista) a Ernest von Dohnányi (maďarský klavírista). Posledně jmenovaní vystoupili na večeru Českého spolku pro komorní hudbu v Rudolfinu 27. března 1909.²³

Druhé desetiletí 20. století nebylo už tak intenzivní. V roce 1911 přijel do Prahy ukrajinský klavírista Alexandr Siloti (psán též Ziloti), žák Nikolaje Rubinsteina, Tanějeva a Čajkovského. Na koncertu Českého spolku pro komorní hudbu 13. října spolu s Českým kvartetem provedli Arenského *Klavírní kvintet D dur*, sólově zahrál Siloti skladby Lisztovy a Bachovy. České kvarteto pak interpretovalo *Smyčcový kvartet fis moll* Maxe Regera, který autor tomuto souboru věnoval.

V roce 1912 se objevil v památníku Marie Wachsmannové Wilhelm Herold. Operní pěvec – tenorista, který byl v Praze znám již z předchozích vystoupení v Českém zemském (Národním) divadle. V tomto roce se představil jako Fra Diavolo ve stejnojmenné opeře Auberově a jako Mario v Pucciniho *Tosce*. Časopis *Dalibor* srovnával Herolda s výkony

22) Srov. Dr. O. A.: Konzert Ansoerge, *Montagsblatt aus Böhmen*, roč. 30, 1908, č. 10 (9. 3.), s. 6.

23) Srov. Hudba. Z Českého spolku pro komorní hudbu v Praze, *Národní listy*, roč. 49, 1909, č. 86 (27. 3.), s. 2.

Karla Buriana a konstatoval, že Herold je už bohužel za zenitem svých sil. Památník Marie Wachsmannové nesvědčí o bližších kontaktech, pěvec uvedl jen své jméno a datum vystoupení 22. dubna.²⁴

První světová válka silně poznamenala cestování hudebníků. Za války není v památníku žádný zahraniční umělec. Najdeme zde jen jména František Dvořák (1915) a Ilona Kurzová (1916). Na konci války (1918) zavítal do Prahy lotyšský skladatel Joseph Wihtol (Jāzeps Vītols), který působil v Rize jako ředitel opery a v následujícím roce tam založil konzervatoř. V památníku uvedl hudební motiv s datem 30. srpna. Po válce se už se zahraničními umělci v památníku nesetkáme. Svůj autogram zde spolu s hudebním motivem a přípisem „*K laskavé upomínce na milý večer v Praze 30. VIII. 1920*“ zanechal houslový virtuos Jaroslav Kocian a při téže příležitosti skladatel Emil Hlobil („*Milostivé Paní Dr. Wachsmannové k upomínku 30. VIII. 1920*“). Těmito zápisy končí památník Marie Wachsmannové. Zemřela za druhé světové války, začátkem roku 1943. Do jejího zápisníku po její smrti „*Pokorně za velikými Mistry podepisuje se v upomínku Smetanovo kvarteto (Jiří Novák, Lubomír Kostecký, Milan Škampa a Antonín Kohout), v Praze, 25. ledna 1957*“, později operní pěvec Pavel Ludikar „*V upomínku na pamětní večer 21(?) 11. 1964*“ a bez bližších údajů Josef Cibulka 12. XII. 1964.²⁵

Další písemnosti

Kromě památníku získalo NM–ČMH také několik dopisů z pozůstalosti Marie Wachsmannové. Muzeum dosud uchovávalo ve svých sbírkách pouze dva dopisy Josefa Suka Marii Wachsmannové, které souvisely s prvním koncertem Českého kvarteta ve Vídni 19. ledna 1893. Wachsmannová je darovala Dvořákovu muzeu už v roce 1942.²⁶

Další tři dopisy se dostaly do NM–ČMH spolu s památníkem. Všechny byly odeslány z Křečovic. V prvním z nich z 9. září 1893 gratuluje Josef Suk Marii Wachsmannové pravděpodobně ke jmeninám. O pět dní později Suk oznamuje, že na příštím koncertu v Národním divadle s nimi bude hrát Otto Berger. Šlo o slavnostní koncert k ukončení cyklu Smetanových děl 23. září, České kvarteto zahrálo Smetanův smyčcový kvartet *Z mého života* a orchestr Národního divadla provedl cyklus *Má vlast*. Na koncertu byl přítomen i drážďanský kritik Ludwig Hartmann a vídeňský kritik, pražský rodák Albert Kauders.

Dopis ze 14. září obsahuje také důležitou zmínku o provedení Sukova *Kvintetu g moll*, op. 8, jehož premiéru České kvarteto odložilo, uskutečnila se až 7. listopadu 1893 na 1. koncertním večeru Umělecké besedy.²⁷ Suk napsal: „*Včera opět přehrál jsem si svůj nový kvintett; mohu říci k své spokojenosti (ačkoliv to vypadá poněkud neskromně), že se mi líbí více, nežli všechny mé ostatní komposice dohromady. Rád bych věděl, co by tomu řekl můj drahý*

24) Srov. Divadla. Národní divadlo, *Dalibor*, roč. 34, 1911–1912, č. 29 (25. 4.), s. 216.

25) Snad český historik umění a archeolog, římskokatolický kněz.

26) Publikovány byly ve výboru korespondence Josefa Suka (Josef Suk. *Dopisy o životě hudebním i lidském*, ed. Jana Vojtěšková. Praha: Bärenreiter, 2005, s. 10–15). Originály v NM–ČMH S 184/501–502.

27) Oba dopisy byly publikovány, viz PICMAN, Otomar: *Lidská tvář Josefa Suka*. Benešov: Město Benešov, 2002, s. 56–57.

The Bohemian Quartet in its second incarnation (from the left Josef Suk, Karel Hoffmann, Oskar Nedbal, Hanuš Wihan), photo: H. C. de Graaff, Amsterdam, ante 1906. NM-ČMH F 855. / **České kvarteto ve druhém složení** (zleva Josef Suk, Karel Hoffmann, Oskar Nedbal, Hanuš Wihan), fotografie: H. C. de Graaff, Amsterdam, ante 1906. NM-ČMH F 855.

*Dvořák. Kdyby můj kvintett zněl v obsazení tak, jak si to představuji, vysmál bych se všem špatným kritikám a hněvu celého světa.*²⁸

Poslední dochovaný dopis Josefa Suka pochází z 21. června 1894. Suk žil pravděpodobně ještě pod dojmem brněnského provedení svého *Klavírního kvartetu*, op. 1, kde s Českým kvartetem hrála klavírní part Marie Wachsmannová.²⁹ Silně na Suka jistě zapůsobil i prázdninový návrat Antonína Dvořáka z Ameriky koncem května. Setkání s Dvořákem a ostatními umělci (např. 29. května 1894 se konala v Národním divadle derniéra Dvořákovy opery *Jakobín*) dávalo jistě dost příležitostí k oslavám, a tak není divu, že se Suk omlouvá za svoji velkou „opici“ z kavárny Union. Oznamuje také příjezd do Prahy. V té době asi odjžděli kvartetisté do Brandýsa nad Orlicí, kde zkoušeli s Wihanem. Společně s Wachsmannovou pak hráli ještě začátkem srpna v Kostelci nad Orlicí.

Marie Wachsmannová si uchovávala také smuteční oznámení Johannes Brahmsa, jehož pohřbu 6. dubna 1897 se Suk spolu s Antonínem Dvořákem a možná i s Wachsmannovými účastnil. Mezi památkami je dochován také Sukův nedatovaný dopis Karlu Wachsmannovi, jímž Suk žádá adresáta jménem Českého kvarteta o zapůjčení hlasů k *Smyčcovému kvartetu*

28) Citováno podle originálu, viz NM-ČMH G 13748/3.

29) Srov. pozn. 2.

D dur, op. 64, č. 5, zvanému *Lerchenquartett* (Skřivánčí), od Josepha Haydna a zároveň vrací Dvořákův nejmenovaný kvintet.

Kromě dopisů Josefa Suka se v pozůstalosti Marie Wachsmannové dochovala ještě další tři písemná sdělení. Marii Wachsmannové psal také Oskar Nedbal, a to v roce 1902. O šest let později, roku 1908, poděkovala Ema Destiniová za květinový dar na vizitce, která už byla zmíněna v souvislosti s památníkem. A konečně nejmladší sdělení poslal Hanuš Wihan v srpnu 1915 Karlu Wachsmannovi jako poděkování za blahopřání k vyznamenání. Akvizice je doplněna několika novinovými výstřižky.

Závěr

Památník Marie Wachsmannové významně dokládá na konkrétních jménech a událostech koncertní život v oblasti komorní hudby v době od založení Spolku pro komorní hudbu (později zvaného Český spolek pro komorní hudbu) v Praze. V sezoně 1894–1895 účinkovalo ve všech osmi řádných koncertech spolku České kvarteto a do roku 1918 jeho podíl na spolkových akcích jen nepatrně poklesl. Mnozí zahraniční umělci vystupovali v řádných koncertech spolku, někteří spoluúčinkovali s Českým kvartetem, které tvořilo páteří program. V letech 1895–1896 takto vystoupil Ferruccio Busoni, Alfred Grünfeld, Teresa Carreño, Eugen d'Albert, Eduard Rislér, Conrad Ansorge a další. Jako klavírista se představil Sergej Tanějev a Max Reger. Od roku 1905 pak spolek pořádal i tzv. mimořádné koncerty, na nichž vystoupilo např. klavírní trio Henri Marteau, Hugo Becker a Ernst von Dohnányi, o rok později uspořádali večer houslových sonát Eugène Ysaÿe a Raoul Pugno.

Památník byl také svědkem soukromých návštěv v salonu Wachsmannových, kde byli častými hosty umělci jako Antonín Dvořák, Jan Hřímálý, Karel Bendl, Ema Destiniová, Jaroslav Kocian a Ilona Kurzová, a samozřejmě všichni členové Českého kvarteta. Přicházeli i zahraniční skladatelé – Ital Sinigaglia, Nor Sinding nebo výkonní umělci jako violoncellista a první interpret Dvořákova *Violoncellového koncertu h moll* Leo Stern. Ne všechna jména umělců, kteří v Praze v té době vystoupili, však v památníku nalezneme. Chybí např. Pablo Casals, Max Reger, Fritz Kreisler a další. Pro Marii Wachsmannovou byl jistě její zápisník širokou škálou vzpomínek na bohatý kulturní život, který od 90. let 19. století po tři desetiletí vedla. Pro nás je cenným pramenem, který svědčí mimo jiné o kontaktech Josefa Suka se špičkovými hudebními osobnostmi své doby a potažmo s jejich tvorbou.

Adresa: PhDr. Jana Vojtěšková, CSc., České muzeum hudby, Karmelitská 2, 118 00 Praha 1,
Česká republika

E-mail: jana.vojteskova@nm.cz